

Mikkelin seudun sosiaali- ja terveyslautakunta
25.9.2014 § 41 Liite 1

Peruspalvelulautakunta 17.11.2014 § 47 LIITE NRO 20
Kunnanhallitus 1.12.2014 § 132 LIITE NRO 56
Valtuusto 8.12.2014 § 38 LIITE NRO 36

MIKKELIN SEUDUN
SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMI

MIKKELIN SEUDUN LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINNIN TOIMINTAOHJELMA VUOSILLE 2014 – 2017

**Hirvensalmi
Kangasniemi
Mikkeli
Mäntyharju
Pertunmaa
Puumala**

**Johanna Will-Orava
Perhepalveluiden johtaja
Mikkelin seudun sosiaali- ja
terveystoimi
Mikkelin kaupunki
Syyskuu 2014**

MIKKELIN SEUDUN LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINNIN TOIMINTAOHJELMA VUOSILLE 2014 – 2017

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINNIN TOIMINTAOHJELMAN LÄHTÖKOHTA

1.1 Lasten ja nuorten hyvinvoinnin toimintaohjelman lainsäädännöllinen tausta

1.2 Varhainen tunnistaminen, puuttuminen ja tukeminen (VARPU ja VARTU) toimintaa ohjaavina periaatteina

2 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINNIN TOIMINTAOHJELMAN TAUSTA JA TAVOITTEET

3 LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN PALVELUIDEN JA PALVELUJÄRJESTELMÄN NYKYTILAN KUVAUS JA TULEVAN KEHITYKSEN ENNAKOINTIA

4 MIKKELIN LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINNIN TOIMINTAOHJELMAN STRATEGISET KEHITTÄMISEN PAINOPISTEET JA TOIMENPITEET

5 SEURANTA

TIIVISTELMÄ

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman lainsäädännöllinen pohja on laaja ja lasten hyvinvointiin liittyvät ohjelmat ovat lakisääteisiä. Ensimmäinen Mikkelin seudun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma laadittiin vuosille 2010 – 2012, jossa tarkasteltiin Hirvensalmen, Kangasniemen, Mikkelin, Mäntyharjun, Pertunmaan, Puumalan, Ristiinan ja Suomenniemen lasten ja nuorten hyvinvoinnin nykytilaa, palveluiden toimivuutta ja kehittämistarpeita sekä keskeisiä linjauksia että toimenpiteitä aikatauluineen ja vastuutahoineen. Vuosille 2014 – 2017 laaditusta seudullisesta hyvinvointisuunnitelmasta käytetään nimeä Mikkelin seudun lasten ja nuorten hyvinvoinnin toimintaohjelma. Lisäksi jokainen kunta laatii oman kuntakohtaisen lasten ja nuorten hyvinvoinnin toimintaohjelman.

Mikkelin seudun lasten ja nuorten hyvinvoinnin toimintaohjelman on työstetty seudullisessa lasten, nuorten ja perheiden palveluiden työryhmässä. Työryhmä koostuu seudun kuntien sosiaali- ja terveystoimen, varhaiskasvatuksen, nuorisotoimen ja opetustoimen edustajista. Mikkelin palvelutuotantoyksikön perhepalveluiden johtaja on vastannut valmistelusta yhdessä seudun kehittämisspäällikön kanssa. Toimintaohjelman tavoitteita ja toimenpiteitä on työstetty kunnissa ja seudullisessa työryhmässä.

Seudullisessa toimintaohjelmassa keskeistä on lasten, nuorten ja perheiden palveluita yhteen sovittava johtaminen. Palveluita yhteen sovittavalla johtamisella ja toimintaa yhdessä kehittämällä voidaan vastata paremmin lasten, nuorten ja perheiden avun tarpeisiin. Yhteen sovittavan johtamisen tavoitteena on lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi ja terveys sekä lasten ja nuorten suotuisan kehityksen oikea-aikainen tukeminen ja vanhemmuuden vahvistuminen.

Lasten ja perheiden palvelujen kehittämisen tavoitteena on kasvuyhteisöjen turvallisuus, virikkeisyys ja riskiolosuhteita vähentävä ehkäisevä toiminta kuntien peruspalveluissa. Lähtökohtana on ennaltaehkäisyn ja varhaisen tukemisen periaate. Kehittämisen painopisteenä ovat varhainen avoin yhteistoiminta sekä varhaisen tunnistamisen, puuttumisen ja tukemisen työtteen vahvistaminen. Samoin vahvistetaan henkilöstön osaamista ja kehitetään prosesseja. Varhainen tuki ei ole vain yhden ammatin erityisosaamista, vaan se koskettaa monia lapsiperheiden kanssa työtä tekeviä. Varhaisen tuen tavoitteena on lasten ja nuorten hyvinvointi. Varhaisen tuen toiminnassa näkyy ehkäisevä, kaikille suunnattujen palveluiden näkökulma ja kohdennettu lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin puuttuva näkökulma.

Uuden oppilashuoltolain myötä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmissa tulee kuvata opiskeluhuollon tavoitteet ja paikallisen toteuttamistavan keskeiset periaatteet, arvio opiskeluhuollon kokonaistarpeesta, käytettävissä olevista opiskeluhoito- ja avustajapalveluista sekä tuki- ja erityisopetuksesta. Lisäksi

kuvataan toimet, joilla vahvistetaan yhteisöllistä opiskeluhuoltoa ja opiskelijoiden varhaista tukea sekä kerrotaan tiedot suunnitelman toteuttamisesta, seurannasta ja arvioinnista. Oppilashuollon kokonaisuus on kuvattu kuntakohtaisissa toimenpideohjelmissa.

Mikkelin seudun lasten ja nuorten hyvinvoinnin toimintaohjelman painopisteet ja tavoitteet vuosille 2014 - 2017 ovat lasten ja nuorten parissa työskentelevien yhteiset työkäytännöt, lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden vahvistaminen ja ennaltaehkäisevän työn vahvistaminen. Jokaiselle päämäärälle on laadittu konkreettiset toimenpiteet aikatauluineen. Kuntakohtaisten toimenpideohjelmien painopisteet tulevat kuntien strategioista ja niiden painopisteistä.

Seudullinen lasten ja nuorten hyvinvoinnin toimintaohjelma on hyväksyttävä valtuustossa ja tarkistettava vähintään kerran neljässä vuodessa. Toimintaohjelma on otettava huomioon joka vuosi laadittaessa kunnan talousarviota ja taloussuunnitelmaa sekä muita strategioita.

Toimintaohjelmassa lähtökohtana on jatkuvan prosessin periaate. Toimintaohjelma ei sinällään ole lopputuote, vaan sen hyöty tulee sen toteuttamisen kautta. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittäminen on jatkuva prosessi, jonka tulokset näkyvät vasta useamman vuoden päästä viiveellä.

1 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINNIN TOIMINTAOHJELMAN LÄHTÖKOHTA

Ensimmäinen Mikkelin seudun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vahvistettiin vuosille 2010 – 2012. Siinä tarkasteltiin Hirvensalmen, Kangasniemen, Mikkelin, Mäntyharjun, Pertunmaan, Puumalan, Suomenniemen ja Ristiinan lasten ja nuorten hyvinvoinnin nykytilaa, palveluiden toimivuutta ja kehittämistarpeita sekä keskeisiä linjauksia että toimenpiteitä aikatauluineen ja vastuutahoineen. Kuntakohtaisten kehittämistarpeiden pohjalta nostettiin esille seudulliset kehittämisen painopisteet ja toimenpiteet. Mikkelin seudun sosiaali- ja terveystoimen kuntien kanssa päädyttiin nyt laatimaan yhteinen seudullinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma. Lisäksi jokainen kunta osaltaan laatii oman kuntakohtaisen lasten ja nuorten hyvinvoinnin toimintaohjelman.

1.1. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin toimintaohjelman lainsäädännöllinen tausta

Uusi lastensuojelulaki astui voimaan 1.1.2008. Lain mukaan kunnan on edistettävä lasten ja nuorten hyvinvointia sekä poistettava kasvuolojen epäkohtia ja ehkäistävä niiden syntymistä. Laki korostaa ennaltaehkäisyä, varhaista puuttumista ja avohuoltoa. Kunnan tai useamman kunnan yhdessä tulee laatia lakisäätöinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tulee lastensuojelulain (417/20017) 12 §:n mukaan sisältää kunnan määrittämältä suunnittelukaudelta tiedot;

1. lasten ja nuorten kasvuoloista sekä hyvinvoinnin tilasta
2. lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä sekä ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista
3. lastensuojelun tarpeesta kunnassa
4. lastensuojeluun varattavista voimavaroista
5. lastensuojelulain mukaisten tehtävien hoitamiseksi käytettävistä olevasta lastensuojelun palvelujärjestelmästä
6. yhteistyön järjestämisestä eri viranomaisten sekä lapsille ja nuorille palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä sekä
7. suunnitelman toteuttamisesta ja seurannasta.

Opetuslainsäädännössä, nuorisolaissa, asetuksessa neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta, nuorisolaissa, päivähoitolaissa sekä uudessa oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa ohjataan lasten ja nuorten hyvinvointityötä.

1.2 Varhainen tunnistaminen, puuttuminen ja tukeminen (VARPU ja VARTU) toimintaa ohjaavina periaatteina

Varhainen havainnointi peruspalveluissa on osa perustehtävää ja toteutetaan yhdessä lapsen ja hänen vanhempien kanssa. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikkien lasten havainnointi on osa omaa työtä, myös vahvuuksien ja hyvien asioiden ja niistä palautteen antamista lapselle ja hänen perheelleen. Tavoitteena on lapsen hyvinvointi, perheen vahvuuksien tunnistaminen ja näiden asioiden vahvistaminen. Tarkoitus on havaita hyvinvointia vaarantavat tekijät mahdollisimman varhain niin, että tuen tarvetta syntyy mahdollisimman vähän tai tukea annetaan oikea-aikaisesti.

Tavoitteena lasten ja nuorten palveluissa on toimia mahdollisimman varhain, avoimesti ja hyvässä yhteistyössä. Varhaisella vastuunotolla tuetaan muiden toimintaa. Tavoitteena on siis tukea osallisuutta, ottaa vastuu mahdollisimman varhain, ottaa huolet puheeksi, tukea lapsi, nuoria ja perheitä varhain yhdistämällä tukea ja ohjausta. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluiden yhteisen suunnittelun tavoitteena on, että lapset, nuoret ja perheet saavat suunnitelmallista, oikea-aikaista ja asiantuntevaa palvelua, jonka avulla heidän hyvinvointinsa lisääntyy.

Lasten, nuorten ja perheiden palveluita yhteen sovittavalla johtamisella ja toimintaa yhdessä kehittämällä voidaan vastata paremmin lasten, nuorten ja perheiden avun tarpeisiin. Lasten, nuorten ja perheiden palveluita tarkastellaan yhtenä kokonaisuutena riippumatta millainen organisaatorakenne kunnassa on. Terveiden ja hyvinvoinnin perusta luodaan jo lapsuudessa. Lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta tulee edelleen lisätä ja edistäviä ja ehkäiseviä palveluita tulee vahvistaa. Yhteensovittavan johtamisen päämääränä on lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi ja terveys sekä niiden kannalta olennainen lapsen ja

nuoren suotuisan kehityksen oikea-aikainen tukeminen ja vanhemmuuden vahvistaminen.

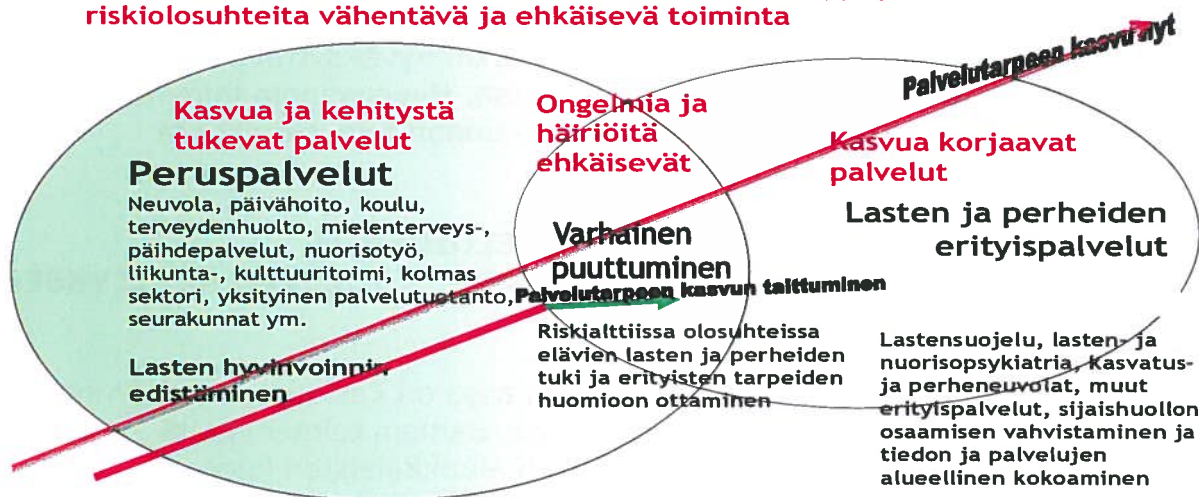
Kehittämisen painopistealueina ovat varhaisen tunnistamisen, puuttumisen ja tukemisen työotteen vahvistaminen. Samoin vahvistetaan henkilöstön osaamista ja kehitetään prosesseja. Painopisteen siirtäminen päätöksenteossa varhaiseen tunnistamiseen ja tukemiseen on keskeistä.

Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki siirtää painopistettä myös ehkäisevään ja yhteisölliseen työhön sekä tuo psykologi- ja kuraattoripalvelut myös toiselle asteelle.

Ohessa olevassa kaaviossa kuvataan lasten ja nuorten palveluiden kehittämisen painopiste Mikkelin seudun kunnissa.

LASTEN JA PERHEIDEN PALVELUJEN KEHITTÄMISTARVE

Tavoitteena kasvuyhteisöjen turvallisuus, virikkeisyys ja riskiolosuhteita vähentävä ja ehkäisevä toiminta

2 LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINNIN TOIMINTAOHJELMAN TAUSTA JA TAVOITTEET

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin toimintaohjelma on strateginen kunnan strategioihin pohjautuva toimintaa linjaava sekä konkreettiset toimet sisältävä toimintaohjelma. Kunnan päättäjien ja johdon tehtävä on ohjata ja johtaa sekä yhteistyössä kehittää lasten hyvinvointityötä pitkäjänteisesti ja tavoitteellisesti.

Toimintaohjelman tavoitteena on antaa kuntapäättäjille, palveluiden toteuttajille ja kuntalaisille kokonaiskäsitys lasten ja nuorten hyvinvoinnin nykytilasta, palveluiden toimivuudesta ja kehittämistarpeista sekä tarvittavista toimenpiteistä aikatauluineen. Toimintaohjelmaan on kirjattu seudulliset eri hallintokuntien

yhteiset tavoitteet sekä toimenpiteet aikatauluineen ja vastuutahoineen. Toimintaohjelman sisältöä ohjaa lastensuojelulain keskeiset tavoitteet sekä kunnan/seudun lasten ja nuorten sekä perheiden palvelutarpeet. Toimintaohjelma on lasten ja perheiden näkökulmasta tapahtuvaa tarkastelua ja toiminnan kehittämistä.

Toimintaohjelmalla on siis strateginen tehtävä. Toimintaohjelmassa asetetaan koko kunnan yhteiset valtuustotason päämäärät. Toimintaohjelmalla on myös konkreettinen tehtävä. Toimintaohjelma sisältää toimet ja kehittämissuunnitelmat eri vuosille eli konkreettisen toteuttamisohjelman.

Kunnissa on tehty ensimmäinen sähköinen hyvinvointikertomus valtuustokaudelle 2013 – 2016. Hyvinvointikertomukset hyväksytään kuntien valtuustoissa. Sekä hyvinvointikertomus että lasten ja nuorten hyvinvoinnin toimintaohjelma ovat lakisääteisiä (Terveystieteiden tutkimuslaki 2010/1326 § 12, Lastensuojelulaki 2007/417 § 12). Molemmat suunnitelmat hyväksytään kaupunginvaltuustossa ja niiden toteutumista seurataan ja siitä raportoidaan vuosittain valtuustolle. Suunnitelmat nivoutuvat kaupungin talousarviovalmisteluun. Ne valmistellaan ja toimenpiteet toteutetaan eri toimialojen yhteistyönä.

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin toimintaohjelma on hyväksyttävä valtuustossa ja tarkistettava vähintään kerran neljässä vuodessa. Hyvinvoinnin toimintaohjelma on otettava huomioon joka vuosi laadittaessa kunnan talousarviota ja taloussuunnitelmaa sekä muita strategioita.

3 LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN PALVELUIDEN JA PALVELUJÄRJESTELMÄN NYKYTILAN KUVAUS JA TULEVAN KEHITYKSEN ENNAKOINTIA

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin toimintaohjelmassa on keskeisesti hyödynnetty sähköisen hyvinvointikertomuksen tilastotietoa. Samoin toimenpiteitä mietittäessä on käyty yksityiskohtaisesti läpi 5 –luokkalaisten lasten ja vanhempien tulokset sekä vuoden 2013 kouluterveyskyselyn tulokset. Lisäksi on hyödynnetty työntekijöiden arjen työssä esille tulleita havaintoja ja toiminnan kehittämissuunnitelmia.

Hirvensalmi. Hirvensalmen kunnasta löytyvät varhaiskasvatus-, koulu-, kirjasto- ja perusterveydenhuollon palvelut sekä erilaisia vapaa-ajan palveluita. Palvelutarjonnalla varmistetaan niin lasten, aikuisten kuin iäkkäämpienkin kuntalaisten hyvinvointi. Hirvensalmen kunnassa on turvallinen polku esikoulusta peruskouluun. Kunnassa järjestetään varhaiskasvatuspalveluna lasten päivähoitoa perhepäivähoidossa, Lahnaniemen ryhmiksessä sekä vuoropäiväkotina Ompussa. Perusopetus tapahtuu Elomaan koulussa (kirkonkylän ala- ja yläkoulu) sekä Lahnaniemenkoulussa (alakoulu). Aikuiskoulutusta Hirvensalmella tarjoaa Mikkelin kansalaisopiston Hirvensalmen toimipiste. Kansalaisopisto tarjoaa monipuolista kurssitoimintaa. Hirvensalmella toimii myös Mikkelin musiikkiopiston aktiivinen sivutoimipiste.

Hirvensalmen kunnan sosiaali- ja terveyspalvelut tuottaa Mikkelin kaupungin organisaation alainen seudullinen sosiaali- ja terveystoimi, Seutusote. Lapsiperheiden sosiaalipalvelut, aikuissosiaalityö, talous- ja velkaneuvonta, toimeentulotuki, päihde- ja mielenterveyspalvelut, vammais- ja kehitysvammaispalvelut sekä maahanmuuttajapalvelut hoituvat sosiaalitoimen kautta. Ikääntyneet saavat monipuolista palvelua kunnassamme. Hirvensalmella toimi työllistämishanke, joka on kunnan toteuttama hirvensalmelaisten työllistymisen edistämiseen vuonna 2010 käynnistetty hanke. Kunnan alueella toimii oma terveyskeskuksen yksikkö. Mikkelin palvelutuotantoyksikössä on perhesuunnittelu-, äitiys- ja lastenneuvola, koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto sekä ikäihmisten neuvola. Terveystuonon päivystys tapahtuu Mikkelissä.

Hirvensalmen kunnan vapaa-aikatoimen palvelut kuuluvat asukkaiden peruspalveluihin. Vapaa-aikapalveluita käyttävät vakituisten asukkaiden lisäksi yhä kasvava vapaa-ajanasukkaiden ja matkailijoiden joukko, joka omalta osaltaan mahdollistaa joidenkin palveluiden olemassaolon. Kulttuuripalvelut huomioivat kaikki ikäryhmät ja niitä tuotetaan yhteistyössä eri tahojen kanssa ja niillä pyritään edistämään itsensä kehittämistä sekä psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Hirvensalmen kunta tarjoaa kuntalaisille erilaiset mahdollisuudet liikkumiseen niin sisällä kuin ulkona, esim. koulun liikuntasalissa, urheilukentällä ja luonnossa. Liikuntapaikkoihin on investoitu huomattavasti viime vuosina. Hirvensalmella toimivat myös aktiivisesti erilaiset urheilujärjestöt. Nuorisotyöllä vaikutetaan nuorten elinoloihin ja järjestetään nuorisotalon toimintaa, tapahtumia, leiritoimintaa, retkiä, kansainvälistä toimintaa. Nuorisotyötä järjestää kunnan lisäksi myös erilaiset nuorisojärjestöt. Hirvensalmella toimii etsivä nuorisotyöntekijä. Seurakunta tekee Hirvensalmen kunnassa arvokasta työtä lapsista ikäihmisiin.

Nuorten osallisuutta on pyritty lisäämään vuoden 2014 aikana ottamalla käyttöön mm. sähköinen aloitekanava ja huolilaatikko, jonka kautta voi ilmaista yhteydenottopyynnön tai vinkata vaikka ystävän hankalasta tilanteesta.

Kangasniemi. Kangasniemen päivähoido tarjoaa kunnallista päiväkotij- ja perhepäivähoidoa sekä esiopetusta. Päivähoitoon on saatu kiertävä erityislastentarhanopettaja ja vuoden 2014 alussa aloitti työnsä varhaiskasvatuksen perheohjaaja.

Kangasniemellä perusopetusta toteuttavat Kirkonkylän koulut ja 5 kyläkoulua. Lisäksi kunnassa on oma lukio. Kouluilla on käytössä kuraattori- ja psykologipalvelut. Oppilashuoltoa on kehitetty ja on laadittu uuden oppilashuoltolain mukainen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutos oppilashuollon ja turvallisuuden edistämisen osalta. Yläkoulun rakennushanke on käynnistynyt. Rakennushankkeen myötä yläkoululle saadaan asianmukaiset ja toimivat opetustilat oppilaille sekä koulussa työskenteleville.

Sivistystoimessa on tehty organisaatiomuutos. Sivistystoimen johtaja toimii Kangasniemen kaikkien alakoulujen rehtorina. Kirkonkylän alakouluissa on lisäksi apulaisrehtori. Yläkoululla ja lukiolla on yhteinen rehtori. Kaikissa Kangasniemen

kouluissa on käytössä Kiva Koulu-kasvatuskeskustelut ja oppilaskuntatoiminta. Meneillään on kasvatus- ja opetustyötä tukevia hankkeita, kuten Yhteispeli-hanke.

Kangasniemen nuorisotoimen tavoitteena on nuoren kasvun tukeminen ja nuorisolain mukaisen toiminnan toteuttaminen. Lapsille ja nuorille järjestetään toimintaa (mm. kerhoja, retkiä, leirejä, tapahtumia, nuorisotiedotusta, työpajatoimintaa, etsivää nuorisotyötä) heidän vapaa-ajallaan ja kannustetaan / ohjataan nuoria erilaisten harrastusten pariin. Nuorisotoimessa työskentelee yksi kokoaikainen nuorisotyöntekijä, puolikas erityisnuorisotyöntekijä, työpajaohjaaja ja opetusministeriön rahoituksella etsivä nuorisotyöntekijä. Nuorisotoimi tekee tiivistä yhteistyötä muiden nuorten parissa toimivien kanssa.

Perusturvapalveluiden osalta Kangasniemi kuuluu Mikkelin Seudun sosiaali- ja terveystalouteen, joissa Kangasniemi toimii omana palvelutuotantoyksikkönä. Kouluterveydenhoitoa toteutetaan lakien ja asetusten vaatimalla tavalla. Sosiaalityön palvelut sisältävät lastensuojelun, sosiaalityön, vammais- ja kehitysvammahuollon palvelut. Lapsi- ja perhekeskeistä lastensuojelutyötä tekevät sekä johtava sosiaalityöntekijä, kaksi sosiaalityöntekijää, perhetyöntekijä että erityisnuorisotyöntekijä. Sosiaaliohjaajan toimenkuva on enemmän aikuissosiaalityössä, mutta asiakkaat ovat pääosin nuoria aikuisia.

Liikuntatoimi on omalta osaltaan edistämässä lasten ja nuorten hyvinvointia monin eri tavoin. Liikuntatoimeen on hankittu liikuntavälinevaunu ja liikunnanohjaaja motivoi kouluja Liikkuva koulu-hankeeseen ja välituntiliikuntatoimintaan. Kangasniemellä on hyvät ja monipuoliset liikuntamahdollisuudet ja urheiluseurojen toiminta on monipuolista eri ikäryhmille.

Kangasniemi tunnetaan kulttuuripitäjänä. Kangasniemellä on oma elokuvateatteri ja kulttuuritoimi järjestää lastenelokuvien ilmaisenäytöksiä esim. koululaisryhmille. Lapsille ja nuorille järjestetään myös erilaisia konsertteja ja teatteriesityksiä. Kirjasto kehittää aktiivisesti omia palvelujaan ja on mukana useassa eri hankkeessa, joihin on saanut ulkopuolista rahoitusta.

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin perustana ovat hyvät, kaikille kohdentuvat peruspalvelut, joiden lisäksi tarvitaan ehkäiseviä ja korjaavia palveluja. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman yhtenä tavoitteena on kiinnittää huomiota niihin seikkoihin, joilla palveluja voidaan edelleen parantaa ja kehittää. Tavoitteena on, että palvelujen käyttämisen tarve toteutuisi pyramidimaisesti niin, että peruspalvelut olisivat alhaalla ja eniten käytössä ja korjaavia palveluja tarvitsisi vain pieni osa (pyramidin huippu).

Mikkeli. Sivistystoimessa tuotetaan varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen, lukiokoulutuksen, kansalaisopiston, aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä koulupsykologi ja -kuraattorin palveluita sekä kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntatoimen että kirjaston palveluita lapsille, nuorille ja perheille.

Sosiaali- ja terveystoimessa tuotetaan varhaisen tuen palveluina lapsiperheiden tilapäistä kotipalvelua, ennaltaehkäisevää perhetyötä ja ryhmätoimintoja. Terveysneuvonnassa tuotetaan äitiys- ja lastenneuvolan, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sekä perhesuunnitteluneuvolan palveluita. Samoin nuorten Olkkari tarjoaa matalan kynnyksen palveluita sekä nuorten tuki- ja ohjauspalveluita. Tukipalveluina on nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelut sekä jälkihuollon palvelut. Lasten kehityksen tukiyksikkö tarjoaa neuvolapsykologin, kasvatusta- ja perheneuvolan sekä puhe- ja toimintaterapian palveluita. Lisäksi tuotetaan lastensuojelun sosiaalityön ja lastensuojelun perhetyön ja perheoikeudellisia palveluita. Maahanmuuttotoimisto tarjoaa palveluita maahanmuuttajaperheille.

Aikuisille on tarjolla aikuissosiaalityön, kuntouttavan työtoiminnan, mielenterveysvastaanoton palveluita sekä päihdepalveluita.

Tarkemmat tiedot palveluista löytyy Mikkelin kaupungin nettisivuilta; www.mikkeli.fi sekä www.mikkelinseutusote.fi .

Mäntyharju. Lasten, nuorten ja perheiden parissa työskentelevä perusturvapalvelujen henkilökunta (sekä terveys- että sosiaalipalvelujen osalta) sijoittuu toukokuusta 2014 alkaen fyysisesti tiiviiksi kokonaisuudeksi terveyskeskuksen rakennukseen (yhtenäiskoulu ja päiväkotitoimivat myös "samalla maellä"). Saman katon alla työskentelevät lasten- ja äitiysneuvolan terveydenhoitajat, perhetyöntekijät, puheterapeutti, terveyskeskuspsykologi, sosiaaliohjaaja, sosiaalityöntekijät ja lastenvalvoja. Mielenterveys- ja päihdepalvelujen tiimi toimii myös samassa talossa ja tämän tiimin työpanosta voidaan kohdentaa tarvittaessa nuorille. Työparityöskentelyyn on panostettu enenevässä määrin, fyysiset puitteet edesauttavat tätä. Perhe- ja toimintaterapiapalvelut lapsiperheille kunta järjestää ostopalveluna. MKS:n lasten- ja nuorten psykiatrian poliklinikoiden kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä ja palvelut ovat osin jalkautuneet paikkakunnalle. Nuorisopsykiatrian palveluja ostetaan myös yksityiseltä taholta.

Päivähoitopalveluja on tarjolla monipuolisesti uudessa, vuoden 2014 käyttöön otetussa vuoropäiväkodissa. Kunnassa on järjestettynä myös perhepäivähoitoa sekä maksutonta kesäleikkitoimintaa. Kunnalla on käytössä kunnan oma kuntalaisä. Seudullinen yhteistyö on monipuolista ja tavoitteellista (seudulliset päivähoitokaavakkeet, vuorohoidon linjaukset, päivähoitopaikat yli kuntarajojen). Varhaiskasvatuspalveluissa on oma erityislastentarhanopettaja.

Mäntyharjun keskustassa on uusi 2011 valmistunut yhtenäiskoulu (0-9 lk). Lisäksi kunnassa on neljä kyläkoulua (0-6lk), joissa jokaisessa toimii myös esiopetusta. Lukion tilat ovat myös saneerattu ja osin uudelleenrakennettu viimeisten vuosien aikana. Kouluissa pyritään erilaisin keinoin puuttumaan mahdollisimman varhain oppilaan oppimisen pulmiin, käyttäytymiseen tai hyvinvointia uhkaaviin tekijöihin tukemalla oppilasta tai kehittämällä oppimisympäristöä.

Nuorisotoimessa on käytössä 2,5 henkilön työpanos. Työntekijöillä on hyvä paikallistuntemus, joustava työote joka mahdollistaa nopean reagoinnin. Perusnuorisotyötä toteutetaan tilatoiminnan, kulttuuri - ja vapaa-aika toimen sekä laaja-alaisen järjestökentän kanssa yhteistyössä. Nuorisotyö on linkittynyt perusopetukseen koulusosiaalisen nuorisotyön kautta, myös sos. - ja terveystalvet toimivat tiiviissä yhteistyössä nuorisotyön kanssa. Työllisyyden hoitoon ja nuorisotakuun toteutumiseen on panostettu hyvin.

Mäntyharjun järjestökenttä on vahva. Urheiluseuroista Virkistys ja Jäntevä ovat keskeisimpiä. Paikallinen MLL toimii aktiivisesti järjestäen lapsiperheille erilaista toimintaa ja tapahtumia. Samoin 4H -toiminta on merkittävä vapaa-ajan toiminnan järjestäjä. Seurakunta tekee monipuolista työtä lapsiperheiden parissa. SPR järjestää maahanmuuttajaperheille ystäväperhetoimintaa. Paikkakunnalla toimii myös aktiivista vertaisryhmätoimintaa.

Mäntyharju on melko pieni paikkakunta, joten vahvuutena on se, että yhteistyökumppanit tunnetaan ja he ovat fyysisesti lähellä. Ennaltaehkäisevään työhön, ongelmien varhaiseen tunnistamiseen ja avun nopeampaan järjestämiseen on kiinnitetty viime vuosina huomiota. Kunnassa toimii ns. LATU - työryhmä (Lapsiperheiden tukijoukot), mikä toimii lapsiperheiden asioita kehittävänä ja kantaa ottavana ryhmänä. Työryhmässä on sekä kunnan työntekijöitä että eri järjestöjen ja seurakunnan edustajia. Kunnan sisällä on myös sekä lasten että nuorten asiakasasioita eteenpäin vievät työryhmät.

Pertunmaa. Äitiysneuvola, neuvolapalvelut, sekä perheneuvola toimivat terveyskeskuksen tiloissa. Alustavat lapsen ja perheen tutkimukset tehdään paikallisesti ja tarvittaessa tarkempia tutkimuksia tehdään lastenneurologian ja - psykiatrian poliklinikoilla Mikkelissä. Puheterapeutin palvelut, toimintaterapeutin palvelut ja neuropsykologinen kuntoutusta hoidetaan ostopalveluna, niin yksityiseltä sektorilta kuin Mikkelin kaupungiltakin.

Sosiaalityö on vastaavan sosiaaliohjaajan antamaa ohjausta, neuvontaa ja sosiaalisten ongelmien selvittämistä. Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen perustuu aktivointisuunnitelmaan, jonka työvoimatoimiston ja kunnan sosiaalihuollon viranomaisen, esimerkiksi sosiaalityöntekijä, laativat yhteistyössä asiakkaan kanssa. Toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Pertunmaalla kotipalvelun ja kotisairaanhoidon toiminnot ovat yhdistyneet kotihoidoksi.

Päivähoidon toimintamuotoja ovat päiväkotit, ryhmäperhepäiväkotit, sekä perhepäivähoito. Esiopetus järjestetään niin, että lapsella on mahdollisuus päivähoitopalveluihin. Esiopetusta järjestetään esiopetusryhmissä Kuortin koululla ja Pertunmaan yhtenäiskoululla. Perusopetusta Pertunmaalla järjestetään kahdessa koulussa Kuortin koulussa(0-6lk.) ja Pertunmaan yhtenäiskoululla (0-9lk.) Ikävaiheesta riippuen lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus erityyppisiin oppimisen ja koulunkäynnin tukimuotoihin, joita kunnassamme ovat aamu- ja iltapäivätoiminta, kolmiportainen tuki, oppilashuolto, kouluterveydenhuolto,

sekä koulun sosiaalityö. Koulun oppilastukihenkilö toimii kouluilla oppilashuollon työntekijänä ja sosiaalityön asiantuntijana.

Vapaa-aikatoimi Pertunmaan kunnassa sisältää, nuorisotoimen, liikuntatoimen, sekä etsivän nuorisotyön.

*Kansantalo PNT (Pertunmaan nuorisotila)

*Nuorisoneuvosto aloitti toimintansa tammikuussa 2014.

*Etsivä nuorisotyö (yksilö- ja ryhmätoimintaa)

Yhteistyötä eri hallintokuntien, koulujen ja yhdistysten kanssa esim. 4H-yhdistys, MLL, PEPO, leirien ja erilaisten teemapäivien ja tapahtumien muodossa. Liikuntatoimi on mukana PHLU-hankkeessa, joka kohdistuu nuorten liikuntatottumuksiin ja yläkoululaisten aktivointiin liikunnan saralla. Koulun kerhojen, MLL tarjoaminen liikunnallisten kerhojen ja Pepo:n järjestämien kerhojen, urheilukoulujen ja kisojen monipuolinen tarjonta antaa lapsille ja nuorille hyvät mahdollisuudet erilaisten liikuntamuotojen harrastamiseen.

Kulttuuritoimi järjestää kaikenikäisille kuntalaisille elämyksiä eri taidemuotojen parissa (konsertit, näyttelyt, ym. esitykset) lisäksi on lapsille ja nuorille leiritoimintaa, teemapäiviä... Kulttuuritoimen palvelut kunta tuottaa ostopalveluna. Kirjastopalvelut kunta ostaa Mikkelin kaupungilta.

Pertunmaalla on perhetyöntekijä, jonka työajasta puolet on oppilastukihenkilön tehtäviä. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän palvelut kunta ostaa Mikkelin kaupungilta, mutta kunnan lastensuojelu on yhteinen toiminnan tavoite, johon eri toimijat ja hallintokunnat osallistuvat oman perustehtävänsä toteuttamisen osana.

Lastenvalvojan palvelut Pertunmaan kunta järjestää ostopalveluna Mikkelin kaupungilta, kuten myös lasten, nuorten ja perheiden erityispalveluihin kuuluvat palvelut; puheterapia, lasten ja nuorten psykiatrinen hoito, sosiaalipäivystys Vammaispalvelut kunta järjestää niin ostopalveluna, kuin itse tuottamalla (ryhmäkoti).

Päihde- ja mielenterveysvastaanotto on osa terveyskeskuksen toimintaa. Vastaanotolta voi hakea apua päihderiippuvuuksiin. Yksikkö tarjoaa myös matalan kynnyksen mielenterveyspalveluja aikuisväestölle.

Puumala. Neuvolapalvelua tuotetaan Puumalan terveysasemalla. Kouluterveydenhuollon palveluja on Puumalan yhtenäiskoululla kaksi kertaa viikossa. Puumalassa yksi terveydenhoitaja vastaa em. palveluista.

Päivähoitopalvelua tarjotaan kaikille sitä tarvitseville joko päiväkodissa tai vuorohoitoryhmäperhepäiväkodissa.

Perusopetusta annetaan Puumalan yhtenäiskoulussa luokilla 0. – 9. Lisäksi Hurissalon oppilaiden osalta on tehty yhteistoimintasopimus Mikkelin kaupungin kanssa, jonka mukaan oppilaat voivat käydä peruskoulunsa Anttolan yhtenäiskoulussa. Osana yleisopetusta annetaan erityisopetusta ja kaikki

tarvitsevat saavat sitä. Puumalan yhtenäiskoulussa on koulukuraattoripalvelua 1 pv/vko ja koulupsykologipalvelua 1 pv/kk.

Aamu- ja iltapäivähoitoa annetaan päiväkodilla ja iltapäivätoimintaa yhtenäiskoulun yhteydessä klo 13-16.30 koulunkäynnin- ja iltapäivätoiminnan ohjaajien toimesta.

Sosiaalipalveluja tarjotaan sosiaalityössä, perhetyössä ja lastensuojelussa sekä kehitysvammahuollossa. Puumalassa on sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja sekä kehitysvammahuollossa avohuollon toimintaa.

Nuorisopalvelut, seurakunta, Puumalan 4H-yhdistys ry. ja muut järjestöt tuottavat lapsille ja nuorille ohjattua vapaa-ajan toimintaa. Nuorisovaltuusto toimii nuorten vaikutuskanavana. Vapaa-aikasihteeri vastaa toiminnan järjestämisestä ja on nuorisovaltuuston sihteeri.

Etsivä nuorisotyö on moniammatillisten verkostojen kanssa tehtävää erityisnuorisotyötä, jota tehdään nuorten lähtökohdista käsin. Ensisijaisena tehtävänä on auttaa niitä 16–28 -vuotiaita nuoria, jotka ovat jäämässä koulutuksen, työelämän tai julkisen sektorin palvelujen ulkopuolelle. Kunnassa on osa-aikainen etsivä nuorisotyöntekijä.

Kulttuuritoimi tuottaa lapsille ja nuorille teatteri- ja konserttipalveluja. Kirjastopalvelua tuottaa Puumalassa Mikkelin kaupunki.

Kansalaisopisto tarjoaa monipuolista opetusta myös lapsille ja nuorille. Tarvittaessa kaikki kunnan toimialat tekevät yhteistyötä palvelujen tarjonnassa.

Mikkelin seudun sosiaali- ja terveystoimen toimintakäsikirjat löytyvät nettisivuilta. www.mikkelinseutusote.fi

4 MIKKELIN SEUDUN LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINNIN TOIMINTAOHJELMAN STRATEGISET KEHITTÄMISEN PAINOPISTEET JA TOIMENPITEET

Mikkelin seudun lasten, nuorten ja perheiden palveluiden poikkihallinnollinen työryhmä kokoontui kevään 2014 aikana kolme kertaa. Työryhmä työsti lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin toimintaohjelman seudulliset tavoitteet ja toimenpiteet. Läpikäytyä aineistoa hyödyntämällä nostettiin esille seudullisia kehittämisen tarpeita ja tehtiin konkreettisia toimenpide-esityksiä. Samalla määriteltiin myös aikataulut vastuuhenkilöineen.

SEUDULLINEN TAVOITE 1: Lasten ja nuorten parissa työskentelevien yhtenäiset työkäytännöt

SEUDULLINEN TAVOITE 2: Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden edistäminen

SEUDULLINEN TAVOITE 3: Ennaltaehkäisevän työn vahvistaminen

TAVOITE	TOIMENPIDE	AIKATAULU	VASTUUTAHO
1 Lasten ja nuorten parissa toimivien yhtenäiset käytännöt	<p>1 Seudullisten työkäytäntöjen kartoitus ja hyvien työkäytäntöjen vaihtaminen ja levittäminen sekä henkilöstön koulutus (esim. Kiva-koulu, Friends, LionsQuest, TLP, Art-koulutus, Lapset Puheeksi)</p> <p>2 Monialaisen osaamisen hyödyntäminen kouluissa ja työparityöskentelyn vahvistaminen (opettajat, kuraattori, psykologit, terveydenhoitajat, nuorisotyöntekijät, perhetyö, lastensuojelu jne.)</p> <p>3 Sähköisten palveluiden kehittäminen ja yhtenäistäminen (esim. nuorisofacebook, sähköinen asiointi, tajua mut- järjestelmä)</p>	<p>Syksy 2014 kartoitus, 2 tapaamista / vuosi</p> <p>Jatkuvaa</p> <p>Syksy 2014 ja jatkuvasti</p>	<p>Seudullinen lasten, nuorten ja perheiden palveluiden työryhmä (edustajat sotesta, sivistystoimesta ja nuoriso- ja liikuntatoimesta)</p> <p>Toimialat</p> <p>Seutusoten kehittämispäällikkö yhdessä toimijoiden kanssa</p>
2 Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden edistäminen	<p>1 Lasten, nuorten ja perheiden kuulemisjärjestelmän / foorumit kehittäminen</p> <p>2 Lapset, nuoret ja perheet suunnittelemaan, toteuttamaan ja arvioimaan toimintaa</p> <p>2 Oppilaiden, opiskelijoiden, huoltajien ja koulun henkilöstö yhteisen toiminnan ja vuorovaikutustapojen kehittäminen oppilaan hyväksi</p> <p>3 neuvottelukunnat tai vastaavat osallistuvat aktiivisesti koulun/oppilaitoksen yhteisöllisen</p>	<p>Vuosi 2015</p> <p>Vuosi 2014 ja jatkuvasti</p> <p>Vuosi 2015 ja jatkuvaa</p> <p>Vuosi 2014 ja jatkuvasti</p>	<p>Seudullinen lasten, nuorten ja perheiden palveluiden poikkihallinnollinen työryhmä</p> <p>kts. yllä</p> <p>Sivistystoimi yhdessä muiden lasten, nuorten ja perheiden palveluiden toimijoiden kanssa</p> <p>Sivistystoimi</p>

3 Ennaltaehkäisevän työn vahvistaminen	opiskeluhuollon suunnitteluun ja arviointiin		
	4 Kummiluokka-, oppilaskunta- ja tukioppilastoiminnan vahvistaminen edelleen, oppilaiden ideoiden hyödyntäminen opiskelussa ja koulun toiminnassa	Vuosi 2015 ja jatkuvasti	Sivistystoimi
	1 Lapsiperheiden tilapäinen kotipalvelu oma toimintana / palvelusetelin avulla	Ta 2014 valmistelu ja vuosittain	sote
	2 Sivistystoimen ja sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön kouluttaminen varhaisen tuen menetelmiin, mm. Osaavan koulutukset, Toimiva lapsi ja perhe koulutus, tuen tarpeet ja ryhmän hallinta - koulutus, nepsy-koulutukset Lapset puheeksi - menetelmän käytön laajentaminen	Vuosi 2014-2017	seudullinen lasten, nuorten ja perheiden palveluiden työryhmä
	3 Tajua Mut -kokeilun hyödyntäminen varhaisen tuen ilmaisussa ja tuen tarpeen tunnistamisessa seudullisesti		

7. SEURANTA

Mikkelin seudun lasten ja nuorten hyvinvoinnin toimintaohjelma hyväksytään seutulautakunnassa. Tämä toimintaohjelma ohjaa yhteistä seudullista työskentelyä. Kunnat laativat ovat lasten ja nuorten toimintaohjelmansa, jotka lähtevät kunnan omista tarpeista ja toiminnasta. Kuntien toimintaohjelmat käsitellään kuntien valtuustoissa LsL:n 12 § mukaisesti yhdessä tai erikseen seudullisen ohjelman kanssa.

Toimintaohjelman lähtökohtana on jatkuvan prosessin periaate. Toimintaohjelma ei sinällään ole lopputuote, vaan sen hyöty tulee sen toteuttamisen kautta. Kehittämistyössä painottuu konkreettisuus ja jatkuvuus. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittäminen on jatkuva prosessi, jonka tulokset näkyvät vasta useamman vuoden päästä viiveellä. Painopiste tulee olla ennaltaehkäisevässä työssä ja varhaisessa puuttumisessa ja tukemisessa. Suunnitelmallisuudella siirretään työn painopistettä korjaavasta työstä ennalta ehkäisyyn ja varhaiseen tukeen.

Toimintaohjelma on moniammatilliselta pohjalta syntynyt suunnitelma, joka toimii toiminnan ohjaajana yhdessä sovittujen tavoitteiden ja toimenpiteiden suuntaan. Kyse on siis toimeenpanon lähtölaukauksesta, ei loppuun saatetusta hallinnollisesta tehtävästä. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin toimintaohjelman toteutuminen edellyttää poliittisten päättäjien, kunnan eri toimialojen, työntekijöiden, eri viranomaistahojen, järjestöjen ja kuntalaisten sitoutumista ja yhteen sovittavaa johtamista tämän ohjelman toteutumiseksi.

Lakisääteinen lasten ja nuorten hyvinvoinnin toimintaohjelma on osa kunnan suunnittelua sekä päätöksenteon ja arvioinnin vuosikiertoa. Tarkastuslautakunta (Kuntalaki L365/1995, 71§) arvioi laatimansa valvontasuunnitelman mukaisesti valtuuston asettamien tavoitteiden toteutumista.

Lasten ja nuorten hyvinvointia seurataan **vuosittain sähköisen hyvinvointikertomuksen erilaisin indikaattorein**. Lisäksi seurattavana tulevat olemaan joka toinen vuosi toteutetun **kouluterveyskyselyn tulokset sekä lastensuojelun indikaattorit**, jotta lasten ja nuorten hyväksi tehtävää työtä osataan kehittää oikeaan suuntaan. Hyvinvoinnin seurannassa tarkastellaan ja vertaillaan muutoksia ja niihin vaikuttavia tekijöistä seudullisesti ja mahdollisuuksien mukaan myös valtakunnallisesti. Myös suuret rakenteelliset ja lainsäädännölliset muutokset huomioidaan.

Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden seudullinen työryhmä vastaa osaltaan toimenpideohjelman toteutuksesta, seurannasta ja arvioinnista.

Mikkelin seudun lasten ja nuorten hyvinvoinnin toimintaohjelma tarkistetaan ja sen toteutumista arvioidaan vuosittain talousarvion valmistelun yhteydessä. Toimintaohjelma päivitetään nelivuosittain.

Mikkelin seudun sosiaali- ja terveyslautakunta seuraa vuosittain myös lapsiin ja nuoriin liittyviä toiminta- ja taloustietoja. Toiminnallisia tietoja ovat mm. sosiaalihuolto- ja lastensuojelulain toteutumiseen liittyvät määräaikojen toteutumis- ja asiakasmäärätiedot.

Oheisessa taulukossa ovat koottuna seurattavat asiat seudulla. Vastuu seurannasta on kunnan seudullisella työryhmällä, joka raportoi seudulliselle johtoryhmälle ja edelleen kuntien toimialoille.

Seurattava asiat	Aikataulu	Vastuutaho
Lasten ja nuorten hyvinvoinnin toimintaohjelman toimenpiteiden toteutumisen seuranta, arviointi, täsmentäminen ja raportointi	Vuosittain / lautakunnat, kaupunginhallitus ja valtuusto talousarvion valmistelun yhteydessä	Seudullinen lasten, nuorten ja perheiden työryhmä, kuntien lasten, nuorten ja perheiden palveluiden johtoryhmä
Sähköisen hyvinvointikertomuksen indikaattorit	Vuosittain	Terveystyön edistämisen koordinaattori
Lastensuojelun tilastot / THL	Vuosittain	Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden johtoryhmä Lastensuojelu
Kustannusten seuranta	Vuosittain	Toimialat
Kouluterveyskyselyn tulokset / 8 – 9-luokkalaiset, lukiolaiset ja toiseen asteen oppilaitoksen opiskelijat	Joka toinen vuosi	Sivistystoimi Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden johtoryhmä, oppilashuolenpidon ohjausryhmä
5 –luokkalaisten lasten ja vanhempien kysely	Vuosi 2014	sivistystoimi
Muut mahdolliset kyselyt; esim. päivähoiton kyselyt lapsille, vanhemmille ja henkilöstölle	Joka kolmas vuosi eri kohderyhmille	Asianomainen toimiala, tieto poikkihallinnolliseen ohjausryhmään
Seudullisen lasten ja nuorten hyvinvoinnin toimenpideohjelman päivitys	Joka neljäs vuosi + vuosittainen arviointi ja vuosittaiset toimenpiteet	Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden johtoryhmä